

TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

	2000	2001	2002	2003	2004*
GSYH (milyar NIS)	470.7	477.8	493.7	502.0	527.0
Reel Büyüme Hızı (%)	8.0	-0.9	-0.7	1.3	4.3
Enflasyon Oranı (ortalama, %)	1.1	1.1	5.7	0.7	-0.4
Nüfus (milyon)	6.3	6.4	6.6	6.7	6.8
Fob İhracat (milyon \$)	31,188	27,968	27,535	30,099	36,167
Fob İthalat (milyon \$)	-34,046	-31,002	-31,219	-32,332	-38,564
Cari İşlemler Dengesi (milyon \$)	-1,544	-1,919	-1,545	578	504
Toplam Dış Borç (milyar \$)	64.7	65.1	67.7	71.2	73.6
Döviz Kuru (NIS:\$)	4.08	4.21	4.74	4.55	4.48

Kaynak: EIU

(*): Tahmini

GENEL EKONOMİK DURUM

İsrail, son yıllarda dünyada yüksek teknoloji pazarının küçülmesi ve bölgede yaşanan gerginliğe bağlı olarak yatırımlardaki azalma, turist sayısındaki ve tüketimdeki düşüş nedeniyle zayıf bir ekonomik performans göstermiştir. Ekonomideki iyileşme 2003 yılında başlamış ve 2004 yılında devam etmiştir. Başta özel sektör ve ihracattaki artışa bağlı olarak 2004 yılında %4.3 olarak gerçekleşen GSYH'nın 2005 yılında %3.6, 2006 yılında ise %4 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Telekom ve elektronik ürünler başta olmak üzere sınai ürün ihracatındaki artış ekonomik büyümenin arkasındaki en önemli faktör olmuştur. Hizmetler sektöründe ise başta turizm olmak üzere ihracat geliri 2004 yılında %13 oranında artış kaydetmiştir.

2004 yılı verilerine göre ekonomik canlanma inşaat hariç tüm sektörlerde gerçekleşmiştir. Söz konusu canlanma hem ihracat hem de iç satışlardaki artışa bağlı gerçekleşmiştir. Yılın üçüncü çeyreğinde sınai üretim yıllık bazda %5.3 oranında artarken, yine aynı dönemde ticaret ve hizmetlerden elde edilen gelir %7 oranında artış kaydetmiştir.

2003 yılında %10.7 olan işsizlik oranı 2004 yılında %10.4'e gerilemiş olup, bu oranın 2005 yılında %10'a düşmesi beklenmektedir.

2005-2006 döneminde altyapı ve konut alanındaki yatırımların artması beklenirken, ülkeye girecek doğrudan yabancı sermayede de bir artış olacağı tahmin edilmektedir. Dış ticarete bakıldığında ihracatın artmaya devam etmesi, ithalatın ise yatırım mallarındaki alıma bağlı olarak yükselmesi beklenmektedir. İsrail ve Filistin

arasındaki gerginliğin artmaması ve istikrarlı siyasi bir seyir durumunda ise turizm alanında ziyaretçi sayısının ve turizm gelirlerinin artacağı tahmin edilmektedir.

Kamu sektörü, küçülmeye devam ederken, 2002 yılında ülkenin ikinci Büyük bankası Bank Leumi'deki hisselerini %35'e indirmiştir. 2003 yılında El-Al Havayolu'nun ise %15'lik bölümü özel yatırımcılar tarafından satın alınmıştır.

İsrail, 1997 yılında Ürdün ile Ürdün'deki Nitelikli Sanayi Bölgelerinde(QIZ) ortak üretim yaparak ABD'ye gümrüksüz ve kotasız ihracatı amaçlayan bir Anlaşma imzalamıştır. Son olarak İsrail Mısır ile de benzeri bir Anlaşma imzalamış bulunmaktadır. Ürdün'de halihazırda 10 Nitelikli Sanayi Bölgesi faaliyet göstermektedir. Söz konusu bölgelerin kurulmasıyla İsrail-Ürdün ticareti önemli oranda artmıştır.

SEKTÖRLER

YÜKSEK TEKNOLOJİ

- **Bioteknoloji:**Dünyada önde gelen bioteknoloji merkezlerinden biri olan İsrail'de bu alanda 160 firma faaliyet göstermektedir. Bioteknolojide hücre, gen terapisi, bağışıklık sistemi, farmakolojik ekipmanlar, kimyasal tedavide kullanılan ilaçlar üretilmektedir. Bu sektörde faaliyet gösteren önde gelen İsraili firmalar InterPharm Laboratories Ltd., Teva Pharmaceutical Industries Ltd. ve Bio-Technology General Corporation olarak sıralanabilir. İsrail'in dünya bioteknoloji sektöründeki toplam payı %2.5'tur.
- **Tarımsal Teknoloji:**Gübre, kimyasallar, sulama, tohumculuk, veteriner ilaçları ve yem katkı maddelerinden oluşan sektörde üretimin %80'i ihrac edilmektedir. Sulama alanında damlatma yöntemi konusunda dünyaca üne sahip olan İsrail, seracılık, hayvancılık ve bitki koruma alanlarında da ileri teknolojiye sahiptir.
- **Telekomünikasyon:** Telekomünikasyon ürünleri elektronik sanayi ürünleri üretiminin %43'üne tekabül etmektedir. Bell South, Deutsche Telecom, France Telecom, Hutchison-Hong Kong, Sprint ve Telecom Italia gibi önde gelen uluslararası telekomünikasyon firmalarının İsrail pazarında yatırımları mevcuttur. Mobil telefon penetrasyon oranı %90 olan İsrail, internet uygulamaları konusunda da çok gelişmiş bir teknolojiye sahiptir. Motorola firması bazı sofistike telekom ekipmanlarını İsrail'de geliştirip üretmekte, Nortel Firması ise deniz aşırı operasyonlarını İsrail'den yürütmektedir.
- **Yazılım:**Yazılım sektöründe Amdocs, Check Point, Comverse, Mercury Interactive, Nice Systems ve Vocal Tec gibi uluslararası üne sahip firmaların yer aldığı İsrail'de HP, IBM, Microsoft, Oracle ve Sun gibi birçok firmanın üretimi bulunmaktadır. Ülkenin yazılım ihracatı 2004 yılında 4 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir.

ALTYAPI

İsrail Hükümeti, 2003-2008 döneminde 2.5 milyar dolar değerinde altyapı yatırımı yapmayı öngörmektedir. Ülkenin altyapısı halen kamu kontrolünde olup, telefon hizmeti, elektrik üretim ve iletimi, petrol rafinerisi kamu tarafından işletilmektedir.

ULAŞTIRMA

Ülkedeki toplam demiryolu ağı 640 km, karayolu 16.281 km olup, ülkenin limanları Ashdod, Ashqelon, Eilat, Hadera, Haifa ve Tel-aviv'de bulunmaktadır. İsrail Hükümeti'nin Haifa ve Ashdod Limanları'nı iyileştirme projeleri bulunmaktadır. Devlete ait 3 Limanın (Ashdod, Haifa, Eilat) bağımsız idareler haline gelmesini öngören yasa 17 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Ben Gurion Uluslararası Havaalanı 3. Terminali dört yıllık bir gecikmeyle Kasım 2004'te hizmete girmiş bulunmaktadır. 1 milyar dolara mal olan yeni terminal ile havalimanı yolcu kapasitesi 10 milyon kişiye çıkmış bulunmaktadır.

ELEKTRİK

İsrail Elektrik Şirketi 2003-2006 döneminde 5 milyar dolarlık yatırım ile beş adet 400 kilowatt'lık şalt merkezi, 59 trafo merkezi, 266 km uzunluğunda 400 kilowatt'lık yüksek gerilim enerji hattı ve 533 km uzunluğunda 161 kilowatt'lık çok yüksek gerilimli enerji nakil hattı yapımını öngörmektedir.

İsrail'deki elektrik tüketiminin önümüzdeki yıllarda yılda %4.5-5 oranında artması beklenmektedir. İsrail Elektrik Şirketi 2003-2006 döneminde toplam 2660 MW kapasitesi ile onbir ilave enerji üretim santrali yapımı planlanmaktadır.

TELEKOM

İsrail'in en büyük GSM operatörü konumundaki Cellcom'un 2.45 milyon, ikinci büyük firması olan Partners Communications'ın 2.34 milyonluk abonesi bulunmaktadır. Sabit telefon abone sayısı ise 2.8 milyon kişidir. Pelephone Communications, Cellcom Israel, Partner Communications, MIRS Communications GSM hizmeti veren firmalar olup, Netvision, Exaphone Communications, Internet Gold, Barak ITC, Golden Line International Communications, Bezeq International uluslararası telekom hizmeti veren firmalardır.

ENERJİ

İsrail, denizde yeni keşfedilen offshore doğal gaz rezervine ilaveten komşu ülkelerden doğal gaz ithal ederek önümüzdeki birkaç yıl içinde doğal gaz dağıtım şebekesi inşaa etmeyi planlamaktadır. Doğal gazın enerji santralleri, sanayi tesisleri ve petrokimya sanayinde kullanılması öngörülmektedir. Doğal gaz iletim ağının 600 km uzunluğunda olması planlanmaktadır. Doğal gazın Mısır, İsrail offshore ve British Gas kanalıyla Gazze offshore olmak üzere üç kaynaktan tedariki söz konusudur. 2004 yılında Hükümet, kamuya ait İsrail Doğal Gaz Hatları (INGL) şirketine doğal gaz iletim şebekesinin inşaa ve işletmesine ilişkin lisans vermiştir.

YATIRIM ORTAMI

İsrail'de yabancı sermaye hükümet tarafından desteklenmekte olup, yerli ve yabancı yatırımcılar eşit koşullara tabi bulunmakta ancak, bankacılık ve sigorta sektörlerindeki yabancı sermayeli yatırımlara ön izin gerekmektedir. İsrail Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde Yatırım Geliştirme ve Teşvik Ajansı bulunmaktadır.

Yatırımcılar, yatırım yaptıkları bölgeye göre teşvik ve vergi istisnalarından faydalanabilmektedirler. Bu çerçevede, İsrail üç bölgeye ayrılmıştır.

A)Kuzey Galilee ve Negev Çölü

B)Batı Galilee ile Kudüs ve Ashdod arasında bazı bölgeler

C)Haifa ve Ashkelon arasındaki kıyı şeridi

A Bölgesi teşviklerden en çok yararlanan bölge konumundadır.

✓ **Şirket Kuruluşu**

İsrail'de yabancı bir şirket kurmak veya bir şirkete ortak olmak yada şube şeklinde faaliyette bulunabilmek için [Adalet Bakanlığına](#) bağlı olan “ Şirketler Kaydı” bölümüne başvurulması gerekmektedir. Herhangi bir gelir sağlama amacına yönelik olmayacak irtibat büroları için ayrıca bir izne gerek bulunmamaktadır.İsrail'de yabancı bir şirketin faaliyette bulunabilmesi için yerli ortak zorunluluğu bulunmadığı gibi resmi makamlarca şart koşulan herhangi bir asgari sermaye koşulu da bulunmamaktadır.İsrail'de kurulacak yerli ve yabancı şirketler kuruluş işlemleri açısından aynı prosedüre tabidirler. Kurulan yabancı şirketler, kuruluşu müteakip İsrail şirketi statüsünü kazanmakta ve yatırım ve ihracat teşviklerinden yararlanabilmektedir.

✓ **Şirket Türleri**

Yabancı bir firmanın İsrail'de;

-Şube Açmak,

-İsrail'de kurulu mahalli bir şirkete ortak olmak

-Yabancı bir Şirket Kurmak

şeklinde faaliyette bulunması mümkündür.

ÖZELLEŞTİRME

2005 yılında özelleştirmeden 4 milyar Şekellik gelir elde edilmesi hedeflenmektedir. 2005 yılı başında İsrail'in üçüncü büyük bankası konumundaki Bank Discount'ın hisselerinin büyük bölümü Kanadalı Bronfman ailesine satılmıştır. Diğer yandan, ikinci büyük banka konumundaki Bank Leumi'nin %6.5'lük bölümü Deutsche Bank'a satılmıştır. 2003 yılında Elektrik Yasası'nda yapılan değişikliğe göre mevcut enerji santrallerinin önümüzdeki sekiz yıl içinde özelleştirilmesi öngörülmektedir. Diğer

yandan, %46.4'lük bölümü kamuya ait olan Bezeq Telekom Firması'nın bir bölümünün özelleştirilmesi de gündemdedir.

TURİZM

Güvenlik durumunun iyileşmesine bağlı olarak 2004 yılında ülkeye giriş yapan turist sayısı bir önceki yıla göre %41 oranında artışla 1.5 milyon kişiye ulaşmıştır. 2005 yılı Ocak-Şubat döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre turist sayısı %18 oranında artarak 226 bin kişiye ulaşmıştır.

DIŞ TİCARET

2004 yılında ihracat gelirleri bir önceki yıla göre %20 oranında artarak 36 milyar dolara çıkmıştır. Bu çerçevede, bilgisayar, elektronik aksam, telekom ekipmanları, ve ilaçtan oluşan yüksek teknoloji ürünleri ihracatı 2004 yılında bir önceki yıla göre %21 oranında artışla 10.9 milyar dolara ulaşırken, kimyasallar, makina, elektrik motorları ve taşıt ihracatı aynı dönemde %24 oranında artarak 6.2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülke ihracatında işlenmiş elmas, telekom ekipmanları, tıbbi cihazlar, kimyasallar, bilgisayar ilk sırada yer almaktadır. 2005 yılında ABD'de artan faiz oranları, dünyada ekonomik büyümede beklenen yavaşlama ve artan petrol fiyatlarına bağlı olarak ihracatın yalnızca %8 oranında artması beklenmektedir.

Ekonomideki iyileşmeye bağlı olarak ithalat 2004 yılında bir önceki yıla göre %19 oranında artarak 38.5 milyar dolara ulaşmıştır. Giyim, ayakkabı, gıda ve ilaç ithalatındaki artış %13 oranında gerçekleşirken, araba ve mobilya ithalatı %26 oranında artış kaydetmiştir. Hammaddeler, yatırım ekipmanları ve makina ithalatındaki artış sanayideki canlanmayı göstermektedir. Ülke ithalatında elmas, makina, petrol ve kimyasal ürünler ilk sıralarda yer almaktadır.

Ülkenin en önemli ticaret partnerleri ihracatta sırasıyla ABD, Belçika, İngiltere, Almanya ve Hollanda, ithalatta ise ABD, Almanya, Belçika, İngiltere ve İsviçre'dir.

İSRAİL'İN DİĞER ÜLKELERLE TİCARET ANLAŞMALARI

İsrail'in ABD, Bulgaristan, Romanya, Türkiye, AB ve EFTA Ülkeleri ile Serbest Ticaret Anlaşmaları bulunmakta olup, Ürdün ve Filistin ile Tercihli Ticaret Anlaşmaları mevcuttur.

TÜRKİYE – İSRAİL TİCARİ VE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

ANLAŞMA VE PROTOKOLLER	İMZA TARİHİ
Serbest Ticaret Alanı Anlaşması	14 Mart 1996
Ticari, Ekonomik, Sınai, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması	24 Ocak 1996
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	24 Ocak 1996
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	24 Ocak 1996
Gümrük İdarelerinin Karşılıklı Yardımlaşmasına İlişkin Anlaşma	23 Aralık 1996
Türkiye – İsrail Karma Ekonomik Komisyon I. Dönem Mutabakat Zaptı	8 Şubat 2000
Türkiye – İsrail Karma Ekonomik Komisyon II. Dönem Mutabakat Zaptı	14 Temmuz 2004

DIŞ TİCARET

TÜRKİYE-İSRAİL İKİLİ TİCARETİ (1000\$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1995	239,769	166,635	73,134	406,404
1996	254,569	192,038	61,928	446,004
1997	391,457	229,282	162,175	620,739
1998	478,637	282,754	195,883	761,391
1999	585,045	298,268	286,777	883,313
2000	650,142	505,482	144,660	1,155,624
2001	805,218	529,489	275,729	1,334,707
2002	833,162	492,832	340,330	1,325,994
2003	978,708	414,672	564,036	1,393,380
2004	1,283,240	712,836	570,404	1,996,076
Ocak-Şubat 2004	179,088	72,872	106,216	251,960
Ocak-Şubat 2005	176,559	99,800	76,759	276,359

Mayıs 1997’de iki ülke arasında Serbest Ticaret Anlaşması’nın yürürlüğe girmesiyle, yaklaşık 200 ürüne uygulanan gümrük vergileri kaldırılmış ve gerek ihracatımız gerek ithalatımızda dikkate değer bir artış kaydedilmiştir. Söz konusu Serbest Ticaret Anlaşması çerçevesinde, gümrüğe tabi olan bazı tekstil ürünlerine uygulanan yüzde 13.3’lük vergi de 1 Ocak 2000 tarihi itibarıyla kaldırılmıştır. Anlaşmayı takiben İsrail ile 1996 yılında 446 milyon dolar olan ticaret hacmimiz %212 oranında artarak 2003 yılında 1.39 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Ticaret hacminin önümüzdeki yıllarda 3 milyar dolara çıkması hedeflenmektedir. 2004 yılında İsrail’e olan ihracatımız bir önceki yıla göre %31 oranında artarak 979 milyon dolardan 1.283 milyon dolara yükselmiş, ithalatımız ise %72 oranında artarak 713 milyon dolara yükselmiştir. 2005 yılı Ocak-Şubat verilerine bakıldığında ise Türkiye’nin İsrail’e ihracatı bir önceki yılın aynı dönemine oranla %1.4 oranında azalarak 176.5 milyon dolar, İsrail’den ithalatımız ise %37 artarak 99.8 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2004 yılında Serbest Bölgelerimiz ile İsrail arasında 99.860 bin dolar tutarında ticaret gerçekleştirilmiştir. Bunun 60.7 milyon dolarlık kısmı İsrail’den Serbest Bölgelerimize, 39 milyon dolarlık kısmı ise Serbest Bölgelerimizden İsrail’e yöneliktir.

2004 Yılı İtibarıyla Türkiye’nin İsrail’e İhracatında Başlıca Maddeler	
Demir Çelik	245,947,920
Otomotiv ve Yan Sanayi	181,266,464
Mineral Yakıtlar	59,359,894
Kazanlar, Makinalar	55,714,079
Kağıt Karton	50,844,716
Plastikler	43,615,378
Seramik Maulleri	41,174,477
Elektrikli Makinalar	39,860,488
Örülmemiş Giyim Eşyası	39,179,208
Bakır ve Bakır ürünleri	38,938,891
Diğer	487,339,028
Toplam	1,283,240,543

Kaynak: DİE

Türkiye'nin İsrail'e ihraç ettiği başlıca ürünler demir-çelik, otomotiv ve yan sanayi, mineral yakıtlar, kazanlar, makineler, kağıt karton, plastik, örülmemiş giyim eşyası, seramik mamüller, bakır ve bakır ürünleri ve demir çelik eşya olarak sıralanabilir.

2004 Yılı İtibariyle Türkiye'nin İsrail'den İthalatında Başlıca Maddeler

Mineral Yakıtlar	173,790,391
Organik Kimyasallar	99,883,062
Kazanlar, Makinalar	71,479,244
Plastikler	64,904,238
Demir Çelik	39,814,006
Özel Amaçlar İçin Saklı	23,710,780
Elektrikli Makinalar	22,725,053
Anorganik Kimyasallar	19,507,233
Pamuk	18,478,451
Kağıt Karton	16,676,061
Diğer	161,867,493
Toplam	712,836,012

Kaynak: DİE

Türkiye, İsrail'den, mineral yakıtlar, organik kimyasallar, kazanlar, makineler, plastikler, demir, çelik, elektrikli makineler, savunma sanayi malları, anorganik kimyasallar, pamuk ve kağıt karton ithal etmektedir.

İKİLİ SEKTÖREL İLİŞKİLER

Her iki ülkenin karşılaştırmalı üstünlükleri biraraya getirildiğinde ve ekonomilerin tamamlayıcı özellikleri ile coğrafi yakınlığın sağladığı avantajlar göz önüne alındığında Türkiye ile İsrail arasında son derece geniş ekonomik işbirliği olanaklarının mevcut olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye-İsrail ilişkilerinin önündeki en büyük engel İsrail-Filistin sorunu olarak görülmekte, özellikle İsrail ile planlanan uzun vadeli yatırımlar bölgedeki savaş ve bunun getirdiği istikrarsızlık nedeniyle olumsuz yönde etkilenmektedir.

TARIM

Haziran 1995'te iki ülke arasındaki tarımsal işbirliğini geliştirmek amacıyla Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile İsrail Tarım Bakanlığı arasında bir Mutabakat Zaptı imzalanmış ve mutabakat zaptı çerçevesinde, hayvan yetiştiriciliğinde ortak proje geliştirilmesi, sebze tohumu üretimi amacıyla Türkiye'de ortak yatırım yapılması ve İsrail'de geliştirilen sulama teknolojilerinin GAP Bölgesinde kullanılması konusunda iki ülke arasında işbirliğine gidilmesi kararlaştırılmıştır.

Tarım alanında İsrail'in sahip olduğu ileri tarım teknolojilerini kullanmak suretiyle meyvecilik, sebzeçilik, kültür balıkçılığı, tohumculuk konularında ortak projeler geliştirilmesi mümkündür.

İsrail'de şap hastalığı, koyun ve keçi vebası hastalığının görülmesi üzerine 29.09.1989 tarihinden itibaren bu ülke menşeli canlı hayvan, et ve hayvansal ürünlerin ülkemize ithali 3285 sayılı Hayvan Sağlığı Zabıtası Kanunu'nun 7. maddesi çerçevesinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yasaklanmıştır.

Türkiye'nin İsrail'e yönelik tarım ürünleri ihracatının % 45'lik bölümü STA'yla sağlanan tavizli rejimden yararlanmaktadır. STA müzakereleri sırasında iki taraf açısından sınırlı taviz listeleri tesis edilebilmiştir. Halihazırda, İsrail'e yönelik tarım ürünleri ihracatımızın % 2'lik bölümü vergi muafiyeti, % 14'lük bölümü ise vergi indirimli olarak gerçekleşmektedir. İsrail'den tarım ürünleri ithalatımızın ise % 55'lik bölümü vergi indirimli olarak yapılmaktadır. Ancak 13-14 Temmuz 2004 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilen Karma Ekonomik Komisyon toplantısı sonunda imzalanan Mutabakat Zaptı çerçevesinde STA'nın tarım ürünlerini içine alacak şekilde genişletilmesine karar verilmiştir.

ULAŞTIRMA

İsrail ile Türkiye arasında 5 Şubat 1951 tarihinde imzalanmış Hava Ulaştırması Anlaşması çerçevesinde THY ve El Al İsrail Havayolları karşılıklı olarak tarifeli seferler düzenlemektedirler.

Türkiye'den İsrail'e gönderilen mallar önce kamyonlarla Mersin ve İzmir Limanlarına taşınmakta, oradan da Haifa Limanına gönderilmek üzere gemilere yüklenmektedir. THY 6 Kasım 2004 tarihinden itibaren haftada bir gün (Cumartesi) 40 ton kapasiteli Airbus 310 kargo uçakları ile kargo taşımacılığına başlamıştır.

Buna ilaveten Hayfa-Mersin limanları arasında bir Ro-Ro hattı kurulması ve sözkonusu hattın diğer bölge ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilmesinin düzenli mal taşımacılığının sağlanması açısından önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

YATIRIM

İsrail ile karşılaştırıldığında Türkiye'de nispeten ucuz işgücü olması ve Türkiye'nin gerek AB gerekse BDT ülkelerine coğrafi yakınlığı nedeniyle Türkiye'de başta tekstil olmak üzere ortak yatırımlar sınai alanda önemli işbirliği fırsat sunmaktadır. Sanayi alanındaki sözkonusu işbirliği imkanları Yeni Yabancı Sermaye Mevzuatı'nın kabul edilmesi ve yürürlüğe girmesiyle daha da cazip hale gelmiştir. İşgücünün çok pahalı olması itibarıyla tekstil ve hazır giyim sektörü İsrail'de zorluklar çekmektedir. Nitelikli Sanayi Bölgeleri olmaksızın yapılacak işbirliğinde kumaşın İsrail'de kesilip, Türkiye'de dikilmesi, bitirme işleminin İsrail'de tamamlanması durumunda sözkonusu malın kotasız ve gümrüksüz olarak ABD'ye gitmesi mümkün olmaktadır. Diğer bir yol olarak, İsrail kumaşının İsrail'de kesilip, diğer işlemlerin Türkiye'de yapılması ve sevkiyatın Türkiye'den olması halinde malın ABD'ye kotasız ama gümrüklü olarak ihracı sözkonusudur.

Ancak yıllardır İsrail ve Filistin arasında devam eden savaş nedeniyle İsrail ekonomisinde yaşanan duraklama İsraili firmaların finansman olanaklarını kısıtlamış ve Türkiye'de kendileri açısından potansiyel arzeden sektörlerde doğrudan yatırım planlarını askıya almalarına yol açmıştır. Başta enerji alanında olmak üzere bölgesel

projelerin gerçekleştirilmesi aşamasında da siyasi sorunların halli büyük önem taşımaktadır.

4875 sayılı “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu” nun yürürlüğe girdiği Haziran 2003’ten itibaren toplam yabancı sermaye büyüklüklerine göre yapılan sıralamada doğrudan yabancı yatırımcılarca taahhüt edilen 732.1 milyon Dolar tutarındaki sermayenin 5.4 milyon dolarlık bölümü İsrail menşelidir. Kümülatif İsrail sermayesi 60 milyon dolara ulaşmıştır. Ülkemizde faaliyet gösteren İsrail sermayeli firmalar başta otelcilik, tekstil, bebek bezi ve gübre sektörlerinde faaliyet göstermektedir.

Geçtiğimiz yıl tekstil alanında faaliyet gösteren POLGAT ve kahve üretimi alanında faaliyet gösteren ELITE Firmaları Türkiye’deki yatırımlarından çekilmişlerdir.

İsrail ortaklığıyla Gebze Organize Sanayi Bölgesi sınırları içinde yer alan ve Mayıs 2005’te faaliyete geçmesi planlanan Gebze Organize Sanayi Bölgesi Teknoparkına şu ana kadar 33 adet yazılım firması ile 6 adet Ar-Ge firması üretim için başvurmuş bulunmaktadır.

ENERJİ

Türkiye’nin önümüzdeki dönemde Doğu ile Batı arasında önemli bir enerji koridoru olacağı gözönüne alındığında, Türkiye’nin dahil olduğu önemli petrol ve doğal gaz projelerinde İsrail’in de yer alması mümkün olabilecektir. Bu projeleri şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Bakü – Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı’nın gerçekleşmesi durumunda İsrail’e petrol sağlanması.
- Barış sürecinin gidişatına paralel olarak Mısır doğal gazının karadan geçecek bir boru hattıyla Türkiye’ye nakledilmesi halinde, İsrail’in de doğal gaz ihtiyacının bir bölümünün sözkonusu hattan karşılanması.

TURİZM

Türkiye-İsrail Turizm İşbirliği Anlaşması 1.06.1992 tarihinde Kudüs’te imzalanmıştır.

Ocak 1997’de kamu ve özel sektör temsilcilerinden oluşan bir heyetin İsrail’e yaptığı ziyaret sırasında yapılan görüşmeler sonucunda iki ülke kuruluşlarının üçüncü ülkelere yönelik ortak pazarlama çalışmaları yapmaları, tanıtım kampanyaları, seminer ve konferans gibi faaliyetler düzenlemeleri ve iki ülke seyahat acentalarının kombine paket turlar hazırlamaları ve uygulamalarını öngören bir Protokol düzenlenmiştir.

Türkiye’deki kumarhanelerin kapatılmasına ve terör olaylarına bağlı olarak son yıllarda Türkiye ve İsrail arasındaki turizm ilişkileri oldukça gerilemiştir. 2003 yılında Türkiye’yi 321.152 İsrailli turist ziyaret etmiştir. 2004 yılı verilerine göre Türkiye’yi ziyaret eden İsrailli Turist sayısı bir önceki yıla oranla %6.9 azalarak 299.172 kişi olarak gerçekleşmiştir.

İsrailli turistleri Türkiye’deki kayak merkezlerine çekmek, buna karşılık Türk turistlere İsrail’in turizm merkezi Eilat’ı tanıtmak ve bu çerçevede İsrail’den Kurtköy, Erzurum

gibi havaalanlarına THY'dan kiralanacak uçaklar ile doğrudan seferler gerçekleştirmek iki ülke arasındaki turizm ilişkilerine ivme kazandıracak projelerden biri olarak görülebilir. Buna ilaveten her iki ülkenin din turizmi açısından önemi göz ardı edilmemelidir.

SAVUNMA SANAYİ

Savunma sanayi iki ülke arasında önemli işbirliği alanlarından biridir. Savunma sanayi göz önüne alındığında iki ülke arasındaki ticaret dengesi İsrail lehinedir. Türkiye İsrail'den yüksek teknoloji gerektiren savunma sanayi ürünleri alırken, İsrail daha çok askeri bot, üniforma benzeri malzemeler almaktadır. Bu anlamda İsrail savunma yan sanayi alanında Türk firmalarının katkılarının artırılması ile offset anlaşmalarının teşviki ve sözkonusu anlaşmalar çerçevesinde açılan ihalelerde Türk firmalarına öncelik verilmesi ilişkilerin geliştirilmesine yönelik işbirliği türleridir.

İsrail Türkiye'nin savunma sanayi alanında önemli ortaklarından biridir. Örneğin Milli Savunma Bakanlığı Türk F4 uçaklarının modernizasyonu çalışmalarını İsraili bir firma ile ortak gerçekleştirmektedir.

MÜTEAHHİTLİK İLİŞKİLERİ

Müteahhitlik firmalarımızın İsrail'de bugüne kadar üstlendikleri İsrail'deki projelerin toplam değeri 189 milyon dolara ulaşmıştır. Son dönemde özellikle konut ve köprü yapımında taşeron olarak çalışan bazı Türk firmaları Türk işçisi çalıştırmakta sorun yaşadıklarından İsrail pazarından çekilme aşamasındadırlar. İsrail Hükümeti kendi vatandaşlarının istihdam imkanlarını arttırmak için İsrail'de iş yapan yabancı firmaların yurt dışından getirdikleri işçilere çalışma vizesi alınması sırasında kişi başına 1000 dolar tutarında vergi almaktadır. Bu durum özellikle İsrail'de inşaat alanında iş almış olan firmalarımızın Türk işçi istihdam ettirmeleri konusunda zorluk yaşamalarına neden olmaktadır.

Diğer taraftan, enerji sektöründe faaliyet gösteren bir firmamız offset kapsamında İsrail'in Ashkelon Sanayi Bölgesi içinde doğal gaz ile çalışan 800 MW gücünde Dorad enerji santralının yapımı ve işletmesine ilişkin sözleşme imzalanmıştır. Yine aynı şirket Ashdod'da 200 milyon dolar tutarında 100 MW gücünde bir başka enerji santralının yapımı için İsraili bir firma ile anlaşmaya varmıştır. Her iki anlaşmada henüz sözleşme aşamasındadır.

✓ İsrail'de Çalışacak Türk İşçileri ile İlgili Yapılacak İşlemler:

1-İsrail Müteahhitler ve İnşaatçılar Birliğinin şirkete vermiş olduğu "Müteahhit çalışma Ruhsatı" (Raşam Ha Kablanim)

2-İsrail İş ve İşçi bulma Başmüdürlüğüne düzenlenen ve İçişleri Bakanlığınca onaylanan "Yabancı İşçi Getirme İzni" (Şerut Ha Taasuka)

3-İsrail firmasınınca düzenlenen ve Türkiye'den işçi getirme konusunda firma/kişilere verilen "Vekaletname" (İpuy Koah)

Bu belgelerin ibrazını müteakip firmalara kontenjan tahsisi yapılmakta, sosyal güvenlikleri sağlanan işçilerle, işveren arasında, Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumunca

hazırlanan “Bireysel Tip İş Sözleşmeleri” Kurum yetkilileri nezdinde imzalanmaktadır. Bu ülkeye işçi gönderimi genellikle İsrail firmalarının Türk Müteahhitlik Firmasına veya işçi bulan aracı firmaya vekalet vermesi suretiyle gerçekleştirilmektedir.

Ancak, son yıllarda İsrail’in yerli işçi çalıştırma politikası çerçevesinde, yukarıda belirtilen prosedürler uygulanmamakta ve yerli işçi çalıştıran firmalara birtakım teşvikler verilmektedir.

SU ALANINDA İŞBİRLİĞİ

Geçtiğimiz yıl İsrail Ticaret ve Sanayi Bakanı Ehud Olmert’in Türkiye’ye gerçekleştirmiş olduğu resmi ziyaret sırasında Manavgat’tan su alımına ilişkin bir Ön Anlaşma imzalanmış, ancak İsrail tarafı Türkiye’den ithal edilecek suyun metreküpünün 1.20 dolara mal olacağı, bunun da deniz suyunun arıtılması ile elde edilen suyun maliyetinin iki katına yakın olduğu düşüncesiyle bu konuda tereddüt göstermektedir.

ARAŞTIRMA GELİŞTİRME

Sayın Başbakan’ın bu ziyareti kapsamında Türkiye Cumhuriyeti ile İsrail Devleti Hükümeti arasında Sınai Araştırma-Geliştirme Alanında İşbirliği Anlaşması imzalanacaktır. Söz konusu anlaşmaya göre tekstil, mobilya, elektronik, elektrikli ev eşyaları, demir-çelik, ilaç, kamu sağlığı ve tıbbi cihazlar, cam ve optik, gıda ve tarım ürünleri, tarımsal genetik, kimya, metalurji, malzeme teknolojileri, gen bilimi, bilişim teknolojileri, yenilenebilir enerji, dericilik ve deri konfeksiyon, otomotiv, mermer, yazılım ve donanım, nanoteknoloji, aerodinamik, uzay, bioteknoloji, çevre, seramik, makina imalat, sulama ve tohumculuk alanlarında sınai Ar-Ge ilişkilerinin geliştirilmesi öngörülmektedir. Anlaşmaya göre taraflar sınai Ar-Ge alanında KOBİ’lere yönelik veri tabanlarının karşılıklı olarak kullanılması, teknoloji geliştiren KOBİ’ler arasında Ar-Ge projelerinde ortaklık ve işbirliğinin teşvik edilmesi ile KOBİ’ler için uygulanmakta olan yenilik ve teknoloji geliştirmeye yönelik destekler ve inkübatörler ile ilgili bilgi değişimi konularında işbirliği yapılması için özendirici olacaklardır. Diğer yandan, taraflar gerek duyulduğu ölçüde, sınai Ar-Ge alanında resmi kuruluşlar, üniversiteler, araştırma merkezleri, firmalar ve teknolojik yenilikler üzerinde çalışan gerçek ve tüzel kişiler arasında anlaşmalar yapılmasını teşvik edeceklerdir.

TİCARİ İLİŞKİLERDE YAŞANAN SORUNLAR VE İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK İŞ KONSEYİ ÖNERİLERİ

- Türkiye’den İsrail’e giden demir – çelik ürünleri, yaş maya, gri çimento, polivinil klorüre anti-dumping uygulaması yapılmakta, buna ilaveten iç pazarda zarar oluşturduğu savıyla Türkiye menşeli alçı sıva ithalatına karşı koruma uygulanmaktadır.
- İsrail’e ihraç edilecek gıda ürünlerinde Musevi dinine uygunluğu belgeleyen koşer sertifikası aranmaktadır. Söz konusu sertifikaların temininde karşılaşılan sorunlar zaman zaman İsrail’e yönelik ihracatımızı olumsuz yönde etkilemektedir.

- Mal Bedelinin tahsil edilmesi konusunda sorun yaşamamak amacıyla firmalarımızın gayri kabili rücu akreditif ile çalışmalarını faydalı olacaktır.
- Firmalarımızın ileride oluşabilecek ihtilafları önceden engelleyebilmek amacıyla İsrail'li firmalar ile çalışırken tüm şartların detaylı bir şekilde yer aldığı yazılı bir sözleşme yapmalarında yarar görülmektedir.
- İsrail'de firmaların Ticaret Odalarına üyeliği zorunlu olmadığından, uyuşmazlık halinde Odalar nezdinde herhangi bir yaptırım uygulanamamakta, uyuşmazlık ancak, mahkeme yoluyla çözülebilmektedir. Bu nedenle firmalarımızın sözleşme şartlarını açık bir şekilde belirtmelerinde fayda görülmektedir.
- Ülkemizden İsrail'e yapılan ihracatta ağırlıklı olarak deniz yolu kullanılmaktadır. Ancak özellikle soğuk havalı konteynerlerin temin edilmesinde karşılaşılan güçlükler nedeniyle, bu ülkeye yönelik bozulabilir ürün ihracatımız arzu edilen düzeye ulaşamamaktadır.
- Ticaret hacmindeki artışa paralel olarak Türk ve İsraili bankaların her iki ülkede karşılıklı şube açmalarının teşvik edilmesi maliyeti düşürücü bir etki yaratacaktır.
- İsrail'in elmas ve pırlanta işleme alanında dünya çapında sahip olduğu ünü ve işgücünün İsrail'de yüksek olması nedeniyle bu alanda özellikle Uzak Doğu'da JV şeklinde gerçekleştirdiği girişimlerini göz önüne aldığımızda, iki ülke firmaları arasında Türkiye'de de benzer ortaklıkların teşvikinde yarar görülmektedir.
- Güney Doğu Anadolu'da dış finansmanı İsraili firmalar tarafından sağlanan altı adet sulama projesi hazine garantisi olmaması nedeniyle gerçekleştirilmemektedir. Bu konuya devlet tarafından bir formül bulunması önem taşımaktadır.
- Ofset kapsamında İsrail'in önümüzdeki 5 yıl içinde Türkiye'den 1.5 milyar dolarlık mal ve hizmet alımı yapmak durumunda olması firmalarımız açısından değerlendirilmesi gereken önemli bir potansiyel olarak görülmektedir.
- Türk ve İsraili KOBİ'ler arasında işbirliği de Hükümetlerce teşvik edilmek suretiyle geliştirilmesi gereken bir diğer konudur.
- Türk işadamları İsrail'e gitmek için vize almak zorundadırlar. Söz konusu vizenin alınmasına ilişkin prosedürün uzun olması ve bürokratik işlemler gerektirmesi ticareti caydırıcı bir rol oynamaktadır.

FAYDALI OLABİLECEK İNTERNET KAYNAKLARI

- Israel Export & International Cooperation Institute (İsrail İhracat ve Uluslararası İşbirliği Enstitüsü)
<http://www.export.gov.il>
- Manufacturers' Association of Israel (İsrail İmalatçılar Birliği)
<http://www.industry.org.il>
- Ministry of Communication(İletişim Bakanlığı)
<http://www.moc.gov.il>
- Ministry of National Infrastructure(Ulusal Altyapı Bakanlığı)
<http://www.mni.gov.il>
- Ministry of Industry, Trade & Labor (Sanayi, Ticaret ve Çalışma Bakanlığı)
<http://www.moit.gov.il>

Kaynaklar

- *Economic Intelligence Unit, Israel Country Report, April 2005-04-28*
- *İsrail Export & International Cooperation Institute*
- *Manufacturers Association of Israel*
- *Ministry of National Infrastructure*
- *T.C. Telaviv Ticaret Müşavirliği*

TOBB Plaza Talatpaşa cad. No:3 Kat:5 34394 Gültepe Levent İstanbul
Telefon: 0 212 339 50 00 (pbx) Faks: 0 212 270 30 92
0 212 270 41 90 (pbx)
E-mail: info@deik.org.tr Web: www.deik.org.tr